

VÄLISEESTLASED JA NENDE EESTI KEEL

Väliseesti keel on väljaspool Eestit elavate ja eesti esivanemaist põlvnevate inimeste eesti keel, mis on saanud mõjutusi nende asukohariigi põhikeelest. Tegu pole ühe ja ühtse keelega, vaid mitme eri allkeelega, s.o territoriaalse dialekti ehk regiolektiga.

VÄLISEESTI KEELEVARIANDID – KUJUNEMINE IDAS JA LÄÄNES

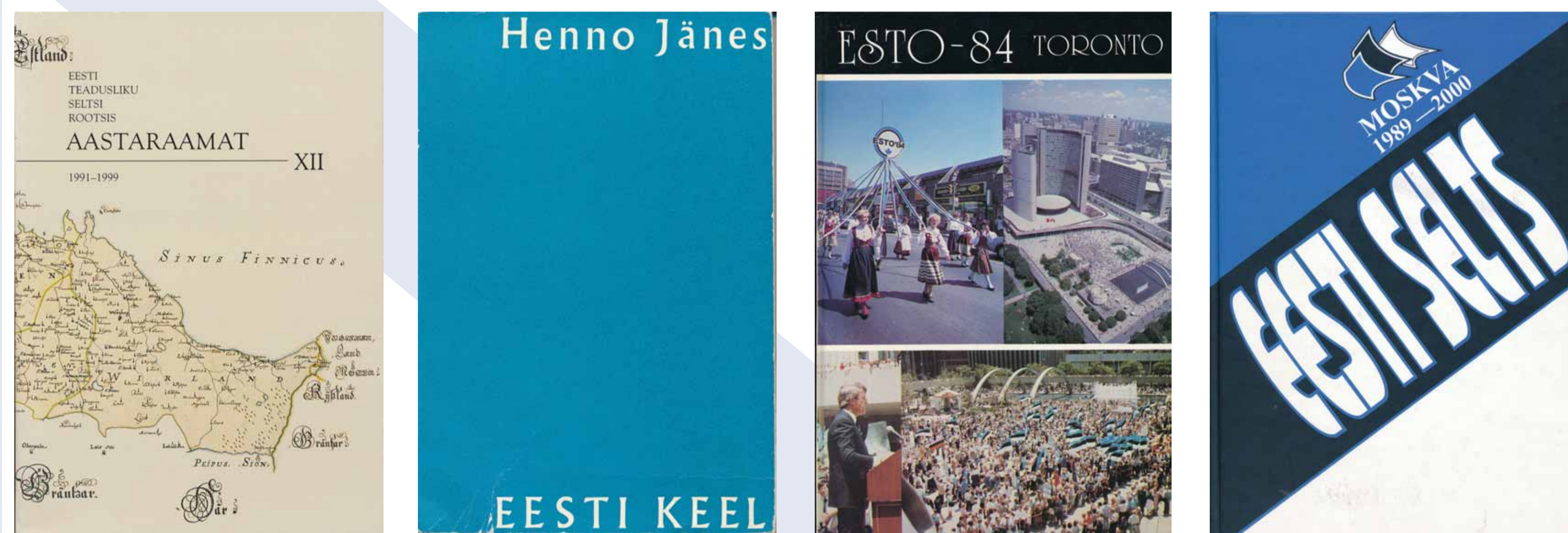
Eesti naaberladele, Venemaale või Soome pagened eestlastest on teateid 14.–15. sajandist ja eesti asustusest 16.–17. sajandist. Ulatuslikum väljaränne toimus alates 19. saj keskpaigast. 20. saj alguskümnenditel oli eestlaste peamine väljarände siht Põhja-Ameerika (USA ja Kanada), ka Soome, Lõuna-Ameerika ja Austraalia. Suurima poliitilise emigratsioonilaine tõi kaasa Teine maailmasõda. 1939–44 põgenes Nõukogude võimu eest 70 000 eestlast. Suuremad eesti kogukonnad tekkisid Rootsis, Inglismaal, Austraalias, Kanadas ja USA-s. Uusima rühma moodustavad need väljarännanud, kes on lahkunud pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga (2004).

Pikimate traditsioonidega eestlaskond elab Venemaal, kus eesti külasid on jätkunud Peipsi järvest Jaapani mereni. Siberi külades on eesti keel ulatunud 5.–6. sugupõlve ja kujunenud on siberieesti ühiskeel, millel Eestis täpset vastet ei ole. Rootsis, kus eesti keel ulatub 4. sugupõlve, saab rääkida rootsieesti keelest.

VÄLISEESTLASTE PEAMISED ASUKOHAMAAD

Soome	48 087 (2015)	Kanada	23 930 (2006)
Rootsi	27 254 (2015)	Venemaa	17 875 (2010)
USA	25 034 (2000)	Suurbritannia	9361 (2015)

Välismaal elavate eestlaste üldarvu pole teada, hinnanguliselt on neid 150 000 kuni 200 000.

VÄLISEESTI KEELE UURIMINE

Väliseesti keele kogumise ja uurimisega alustati 1950.–60. aastail. Kokkuvõtteni hakati jõudma 1970.–80. aastail, kui Aarand Roos avaldas teose Türgi eestlastest (1975), Raimo Raag kaitses väitekirja Rootsi eestlaste sõnavarast (1982) ja Jüri Viikberg eesti keelesaartest Siberis (1989).

Eesti omariikluse taastamine on elavdanud huvi väliseestlaste vastu. Rootsi eestlaste keelematerjali on salvestanud ja uurinud Raimo ja Virve Raag, Birute Klaas-Lang, Aino Laagus ja Mari Allik, Taani eestlaste keelega on tegelnud Maarika Teral, Soome eestlaste keelega Kristiina Praakli ja Sirje Hassinen. Ulatuslik aineestik on kogutud 1990. aastaist Venemaa eestlastelt (Anu Korb, Aivar Jürgenson jt).

Enim on uuritud Rootsi, Siberi ja Kaukaasia eestlaste keelt, keskendudes klassikalistele lingvistikaaladele (sõnalaenud, grammatiline ja leksikaalne interferents). Teine teema on vanade kohamurrete ja kirjakeele saatus uues keskkonnas. Muud suunad on koondunud kakskeelsuse ja sellega seotud nähtuste temaatika ümber (kakskeelne laps, koodivahetus, keele surm jms). Uurimustes on käsitletud nii suulist kui ka kirjalikku materjali. Olulisemaid

KIRJANDUS

Eestlased Austraalias I. Toim Öie Haas, Voldemar Siska. Adelaide: Austraalia Eesti Seltside Liit, 1988.

Eestlased ja eesti keel välismaal. Koostanud ja toimetanud Kristiina Praakli, Jüri Viikberg. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2010.

Eestlased Kanadas I–III. Ajalooline koguteos. Toronto, 1975, 1985, 1997.

Jürgenson, Aivar. Siberiga seotud. Eestlased teisel pool Uuraleid. Tallinn: Argo, 2006.

Kangro, Bernard. Eesti Rootsis. Ülevaade sõnas ja pildis. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1976.

projekte on olnud "Estonian Language in Sweden" (2003–2007, autorid Diana Krull, Leelo Keevallik, Raimo ja Virve Raag) ja "European Language Diversity for All" (ELDIA, 2010–2013), mis hõlmas ka Soome ja Saksamaa eestlaste keelekasutuse (autor Kristiina Praakli).

21. sajandil on diakroonilise meetodi kõrvale tõusnud sünkrooniline, asunduste asemel uuritakse pigem (haja)kogukondi ning põlvkondade asemel lühemaid eluperioode. Keelekirjeldustele tuginevatelt interferentsiuuringult on liigutud keelekorpusel põhinevatele koodivahetuse uuringutele. Seni tehtut ning uusi perspektiive kirjeldab koguteos „Eestlased ja eesti keel välismaal“ (2010).

VÄLISEESTI KEELE KOGUD EESTIS (01.01.2019)

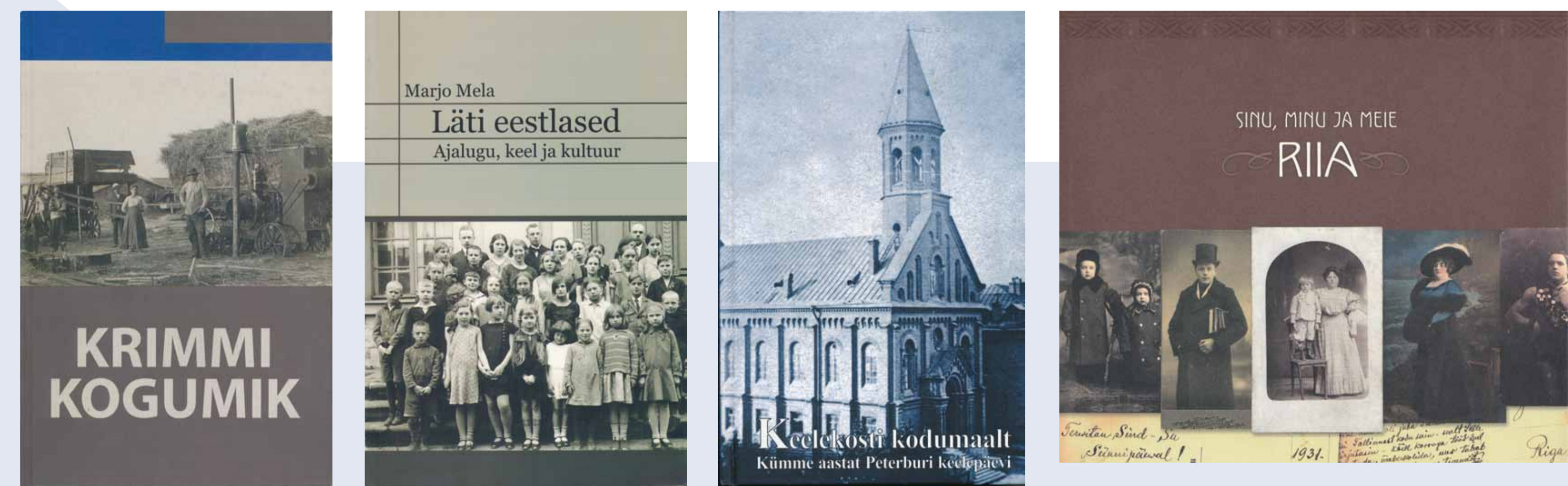
Alates 1956. a on lindistatud keelenäiteid väljaspool Eestit: eesti asundustest Venemaal (sh Siberis ja Kaug-Idas) ja Kaukaasias ning USA, Kanada, Rootsi, Inglismaa, Saksamaa ja Soome eestlastelt. Üha enam on pandud rõhku arhiivimaterjali digiteerimisele ning kogutu kättesaadavaks tegemisele.

- Eesti Rahvaluule Arhiiv (1971–) 900 t (Siber + muu Venemaa)
  - Eesti Rahva Muuseum (1999–) 650 t (Rootsi, USA, Inglismaa, Saksamaa)
  - Eesti Keele Instituut (1956–) 300 t (Kaukaasia, Siber, USA, Kanada)
  - Tartu Ülikool (1996–) 180 t (Rootsi, Taani, Saksamaa, Soome)
- KOKKU 2030 tundi

EESTI KEELE ÕPE VÄLISMAAL

Välismaal õpetatakse lastele eesti keelt 19 riigis kokku 61 õpetuskohas. Eesti keele süvaõppega üldhariduskool on Petseri Lingvistiline Gümnaasium (Vene Föderatsioon), suure eesti keele tundide arvuga muukeelsed üldhariduskoolid on Riia Eesti Põhikool, Stockholmi Eesti Kool, Helsingi Latokartano kool ja Ülem-Suetuki põhikool Ida-Siberis. Eesti riigi lähetatud õpetajad töötavad Riias, Petseris, Ülem-Suetukis ning Euroopa koolides Brüsselis ja Luksemburgis. Eesti täiendus- ja pühapäevakoole on Taanis, Iirimaal, USA-s, Kanadas jm. Riigi toel toimub Soomes ja Rootsis eesti keele eraõpe, kui selliseid lapsi on piirkonnas üle nelja. Eesti seltsi kursustel õpivad lapsed eesti keelt Leedus ja Venemaal (Moskva, Peterburi, Krasnojarsk, Tšerepovets).

Akadeemiline välisõpe hõlmab enam kui 30 ülikooli. 2017/2018. õppeaastal töötasid Eestist lähetatud lektorid Vilniuses, Göttingenis, Pariisis, Peterburis, Varssavis, Lvivis, Brnos, Pekingis ja Riias.

Korb, Anu. Eesti asundused I–VIII. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 1995–2017.

Mela, Marjo. Läti eestlased. Ajalugu, keel ja kultuur. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2007. Pennar, Jaan; Parming, Tõnu; Rebane, P. Peter. The Estonians in America 1627–1975. New York, 1975.

Raag, Raimo. Eestlane väljaspool Eestit. Ajalooline ülevaade. Tartu: Tartu Ülikool, 1999.

Raag, Raimo. Välis-Eesti 100 aastat. Tallinn: Post Factum, 2018.